

UDK 821.163.4(497.6)-4(049.3)

Primljeno: 18. 04. 2026.

Stručni rad
Professional paper

Nerzuk Ćurak

ISTRAŽIVAČKA STRAST I DISCIPLINARNI RACIO LITERARNE BOSNISTIKE*

[Muhidin Džanko: Izvori, putevi i rukavci literarne bosnistike (Studije, ogledi, prikazi, recenzije), Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2025]

Ima ta Ničeova misao o zrelosti muškarca koja dolazi tek sa sticanjem ozbiljnosti koju posjeduje dijete u igri. Knjiga Muhidina Džanke zaigrana je pustolovina dječaka koji gradi pješčanu kulu na obali mora, svjedočeći ozbiljnost autora koji hoće da svoju naraslu volju transponira u novi književni imaginarij sazdan od različitih žanrovskih formi o piscima i njihovim djelima iz bošnjačke i bosanske tradicije, a koji su bili estetski ili teorijski dovoljno inspirativni da se nađu pred ozbiljnom i dobronamjernom kritikom raskošnog jezikoslovca, profesora sarajevskog Filozofskog fakulteta sa upečatljivim imenom i prezimenom – Muhidin Džanko. Kako je lijepo moje ime, a i moje prezime, rekao bi nekako tako Nedžad Ibrišimović a ja naprosto imam potrebu da na ovoj promociji smjestim to ime i to prezime u jedan naročiti registar apriorne relevantnosti koja ne dolazi iz begovskih i buržujskih fantazmagorija, već iz snage zvuka imena i prezimena koji zajedno tvore svijet *pomazanih*. I kao kada kažete Gabrijel Omar Batistuta ili Idriz Elba i s pravom pomislite na *nebeske zaručnike*, koji ne moraju ništa uraditi od svog života jer je već njihovo moćno *imeprezime* sam život, tako slično zvuči i odjekuje i Muhidin Džanko, ali i on je kao dvojica spomenutih, ipak učinio svoj život uzornom proizvodnjom smi-

* Autorizirani govor s promocije knjige održane 15. 12. 2025. u Tešnju, u Centru za kulturu i obrazovanje

sla, krećući se suvereno kako u polju teorije književnosti tako i polju umjetnosti romana, čiji još neobjavljeni roman o Vratniku, na osnovu onoga dijela koji sam pročitao, obećava čudesni trijumf prekrasne književničke imaginacije o gradu iznad Sarajeva.

U nekoj vrsti zasnivalačke teorije literarne bosnistike, autor se upustio u dijalog sa renomiranim velikanima bošnjačko-bosanske književnosti, nudeći kroz studije, oglede i prikaze, kaleidoskop interpretacija koje su suštinski naslonjene na Muhidina Džanku, njim samim. To znači da je u podnožju svake kritičke analize u ovoj knjizi korektnost i dobronamjernost prema autorima čije književno djelo obrađuje, ali bez uvlakačkih reminiscencija, čije upadljivo odsustvo svjedoči prisustvo jednog nezavisnog i razigranog duha – *svoju volju hoće sad duh, svoju volju zadobiva onaj koji je u svijetu izgubljen*. Izlazak iz izgubljenosti, odnosno potraga za smislom, uvijek je put kojim se teže ide. To je onaj put koji nije određen samo i samo reguliranim diskursom teorije književnosti, već i uvjerenjem autora da žive stvarnosti bosanskih romana, drama, putopisa, pjesništva... zahtijevaju onu vrstu nove autorske subjektivnosti koja naprosto nije bila prisutna u prethodnim epohama književnoteorijskih interpretacija Ive Andrića, Skendera Kulenovića, Derviša Sušića, Ahmeda Muradbegovića, Envera Čolakovića, Alije Isakovića, Nedžada Ibrišimovića... Kroz ovu knjigu Muhidina Džanke uspostavlja se, uvjetno kazano, kanon *teorije prijateljstva*, jer Džanko ne skriva naklonost prema piscima s čijih ramena motri naš svijet i doba našeg svijeta, uvjeren da steći književnoznastvenu slavu ne znači nužno pljuvanje po grobovima umrlih.

Džankovi tekstovi, ne samo o spomenutim piscima, već i tekstovi o drugim autorima različite provenijencije (poezija, drama, putopis, književna kritika, književna i filozofska teorija...) istančano su zasijecanje u transgeneracijsko stvaralačko tkivo gdje se romanesknim velikanima pridružuju i raskošne, dijalogične i uzbudljive analize radova Muhsina Rizvića, Enesa Durakovića, Maka Dizdara, Amira Brke, Vedada Spahića, Ljiljane Šop, Senadina Musabegovića, Nehrudina Rebihića..., što je sve zajedno i konstituiralo ovu knjigu kao otvoreni pledoaje za zasnivanje bosnistike kao pojma i sadržaja gdje se pojam sadržaja pojavljuje kao proizvedena teorijska kategorija, kao novum čiju životnost može odrediti sam sadržaj tog pojma. Jesu li pojam i sadržaj u opreci ili u stvarnom dijalektičkom jedinstvu dilema je koju je Džanko otvorio, ostavljajući prostor za kritičke debate, koje bi u konačnici mogle dati i odgovor na pitanje – da li je moguća bosnistika kao akademska disciplina generirana iz historijske ambijentalnosti Bosne i Hercegovine čiji logos kaže da je Bosna identična svojim razlikama i da je svako prenaplašavanje Razlike ili njeno

potiranje destruiranje mogućnosti bosnistike kao ekonomičnijeg izraza za proučavanje književnosti naroda Bosne i Hercegovine. Hm... To je teško pitanje i Džanko za-
služuje podršku da se o tome priča, jer što bi rekao Ćiro Blažević, *svašta se kaže kad se priča!*

No, treba nam biti jasno da je bosnistika, jedna snažna „pojmovna ekspresija“ kojoj se opire institucionalni dizajn dejtonske države i provincijalizirane kulturne produkcije, koje svoj provincijalizam skrivaju etničkom opresijom kao kulturnom normom. No, u pitanjima duha čovjek je pozvan da ne gleda samo vrijeme sopstvene egzistencije, nego da podiže horizont očekivanja, zrcaleći utopijsku nadu da je bolji svijet moguć, da je bosnistika izraz te boljosti, ako nije i ako neće biti rezultat nasilnog kulturnog sinkretizma. Sada živimo u dihotomiji ostvarenih i postvarenih nacionalnih književnosti u BiH čiji duh vremena isijava samo i samo mehanički zbir nacionalnih književnih entiteta, što je s onu stranu nade koju apriori mora isijavati bosnistika kao *tendencija, intencija i latencija*. Kako do toga doći, Džanko ne nudi gotove recepte, ali je kroz sjajnu kritičku obradu knjige Vedada Spahića *Književnost i identitet. Književnost kao prostor izazova u reprezentaciji/konstrukciji bošnjačkog kulturnog identiteta* primijetio svu težinu dvostrukog ključa u razumijevanju dualne, lomljive identitetske pozicije Bošnjaka kao zajednice predestinirane za inkluziju kao način života, ako građani te zajednice hoće život. Zato sam sklon opreznom prihvatanju Spahićeve nominacije *književnost Bosne i Hercegovine* kao srednjeg puta u potencijalnom razvoju bosnistike, puta koji sve kazuje a ništa ne isključuje, dovoljno inkluzivan da po kriteriju suvereniteta naprosto znači to što jeste, bez neprijateljskih učitavanja. Hoće li se i može li se tom suverenitetskom stazom doći do bosnistike koja, također, sve uključuje a ništa ne isključuje (a to znači i književnoteorijske radove koji se opiru bosnistici, po kriteriju da sve naše razlike ne smiju biti prepreka zajedničkom gledištu, a zajedničko gledište sama je budućnosna egzistencija bosnistike kao i afirmacijskog i negacijskog kriterija). Time se izbjegava ideološka arbitarnost i potvrđuje mogućnost Bosne kao integrativne sile i u negaciji.

Očigledno, Džanko me inspirirao da fenomen bosnistike motrim i kroz epifenomenalni rukavac, kroz teorijske perspektive drugih disciplina. U ključu mirovnih studija, kazao bih da je empirijska stvarnost u bošnjačkoj i bosanskoj književnosti, kao i njima saobraženi interpretativni teorijski iskazi, dominacija iskustva kojemu pridodajemo teorijske uvide da bismo potvrdili dominantnost empirijskih pogleda na svijet; to je književnost u kojoj podaci trijumfuju nad imaginacijom. Stvarnost koja nadilazi empirijsku je kritička stvarnost u kojoj se empirija života destilira kroz teorije koje pronalaze put proizvodnje imaginacije prevazilaženjem npr. loše empirije (rat

protiv Bosne i Hercegovine) uvjerljivim teorijskim registrom koji iščitava mogućnost književnosti Bosne i Hercegovine kao aksiomatski obrazac, snažniji od lošeg iskustva. I na kraju, konstruktivistički pristup kojim zahtijevamo trijumf nade nad lošom empirijom i kroz zasade kritičkog pristupa konstruiramo novi svijet u kojemu je bosnistika moguća, ne više kao *voće što zri na grani koju ne može dohvatiti ruka čovječja*, već kao konstrukcija u kojoj je moguća takva interpretacija stvarnosti koja pobjeđuje lošu empiriju i otud Džankovo uvođenje pojma smatram iznimnim konstruktivističkim blagom koji vrijedi puniti sadržajima, čak i negacijskim, kao što sam prethodno konotirao. Ali to je punjenje sada pod konstruktivističkim pojmom, koji sadržajno prihvata i sopstveno negiranje, ali je kao pojam neupitan u punini svoje bosanskohercegovačke afirmacije. Bosnistika je relevantan termin koji vibrira sa politički korektnim terminom književnost Bosne i Hercegovine. Između tih pojmova ne treba proizvoditi napetost. Izvan ideoloških prisvajanja, oba pojma su emancipatorska i mogu razmahati logos i etos Bosne i Hercegovine kao čiste pluralnosti. Mada treba biti svjestan udaljenosti tog vremena i odgovorno raditi na skraćivanju udaljenosti.

U knjizi *Izvori, putevi i rukavci literarne bosnistike (Studije, ogledi, prikazi, recenzije)* autor je lepršavim stilom podigao spomenik velikanima pisane riječi iz različitih perioda bosanskohercegovačke književne povijesti, akceptirajući najvrijednije doprinose i književnika i teoretičara bošnjačke i bosanske književnosti, ne odvajajući metodološki estetski čistu književnost od teorije i tumačenja književnosti, pronalazeći kod različitih autora one blistave momente koji su doprinijeli na ovaj ili onaj način razvoju književnosti u Bosni i Hercegovini, bilo kroz akademski diskurs, bilo kroz javnu promociju književnosti kao važnog simboličkog koda jedne zajednice kao što su, u Džankovoj književnoj interpretaciji, Bošnjaci i Bosna i Hercegovina.

No, za razliku od autora ovog prikaza koji bi shodno svojim ideologijskim i vrijednosnim preferencijama bio strožiji spram nekih autora, naročito onih koji su u vrijeme NDH pristali da obnašaju određene upravljačke funkcije (npr. Ahmed Muradbegović, kao intendant Hrvatskog narodnog kazališta u Sarajevu), Džanko ostaje na terenu, uvjetno kazano, čiste kritičke interpretacije i književnohistorijske valorizacije, npr. Muradbegovićevog romana *Ponos*, dajući uvjerljiv prikaz ovog djela, smještajući ga u registar neologizma *begovski roman*, što historijski može imati smisla, mada, u mome uvidu, sam pojam daje pretjeran značaj jednoj klasnoj atribuciji prevodeći je u registar žanra. Naravno, vrata za interpretacije djela autora čiji je

ideološki odabir suspektan, moraju ostati otvorena unutar deliberativne demokratije i njenih derivata kao što je razgovor o književnosti, ali se i razgovor o autoru i njegovoj ideološkoj, a ne samo estetskoj, poziciji mora desiti, na sličan način kao što se to dešavalo i dešava sa Knutom Hamsunom, Ezrom Paundom ili Martinom Heideggerom čija genijalna književna i filozofska djela ne mogu sakriti njihovu individualnu sklonost ka fašizmu ili čak pristajanje da kao rektor budete dio upravljačke strukture nacional-socijalizma. Tako negdje moramo biti kivni zašto Muradbegović nije dao ostavku na mjesto intendanta Hrvatskog narodnog kazališta u Sarajevu, dok je ustaški režim ubijao i odvodio u logore naše sugrađane Jevreje, Srbe i druge. Etika je uvjet svijeta, rekao bi Ludwig Wittgenstein.

Na kraju, želim istaći još jednu važnu dimenziju knjige. U njoj se otkriva iznimna istraživačka strast autora, sklonost ka otkrivanju i tumačenju dokumenata skrivenih u lagumima Bosne. Džanko kopa po arhivama kao malo ko iz njegovog esnafa i to rudarstvo zaslužuje puni respekt. Ova knjiga, i zbog tog sakupljačkog, arhivskog nerva, zaslužuje i stručno i javno priznanje visokog reda.

Adresa autora

Author's address

Nerzuk Ćurak

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka

nerzuk.curak@fpn.unsa.ba

